

Józef Mandziuk, *Sakralna sztuka gotycka na Śląsku*, Wydawnictwo i Drukarnia DTSK „Silesia”, Wrocław 2003, ss. 115

Gotyck – jak czytamy w *Encyklopedii katolickiej KUL* – jest stylem związanym z architekturą i sztuką plastyczną Europy średniowiecznej. Pojawił się najpierw we Francji w pierwszej połowie XII wieku. Stamtąd z czasem przeszedł do Hiszpanii, Niemiec, Austrii, Szwajcarii, Czech, Węgier, Królestwa Polskiego i Litwy, do Włoch, Anglii i na Półwysep Skandynawski. Wraz z wyprawami krzyżowymi dotarł na Cypr i Bliski Wschód. Gotyck jest określeniem sztuki powstałej między romanizmem a renesansem.

Na Śląsku sakralna sztuka gotycka pojawiła się wraz z cystersami, którzy w budowanych przez siebie kościołach i klasztorach stosowali typowe dla gotyku sklepienia krzyżowo-żebrowe. Ponadto w swoich budowlach zaczęli stosować cegłę. Styl ten propagowali dominikanie i franciszkanie, którzy w XIII wieku w powstających miastach śląskich stawiali swoje obiekty sakralne. Rozprzestrzenianiu się tego stylu na Śląsku sprzyjał także rozwój sieci parafialnej. Popierało go mieszczaństwo, biskupi wrocławscy i oczywiście książęta śląscy.

Wraz z pojawieniem się sztuki gotyckiej na Śląsku rodziło się tam także nowe środowisko artystyczne. W XIV stuleciu zespoły budowlane, tzw. strzechy, ustępowały miejsca cechom rzemieślniczym. Powstała śląska szkoła artystyczna związana z działalnością wybitnych architektów, snycerzy, malarzy, złotników, witrażystów. Jej działalność wychodziła poza granice Śląska i była znana np. w Małopolsce, a jego stolica Wrocław konkurował z ówczesną stolicą Królestwa Polskiego – Krakowem.

Gotyck śląski, m.in. z powodu zawiłych i zmiennych dziejów politycznych interesujących nas dzielnicy, podlegał różnorodnym wpływom zewnętrznym. Były więc tutaj wpływy czeskie, np. w dekoracji rzeźbiarskiej. Przyjmowały się także myśli artystyczne, płynące z Austrii i Saksonii.

Według ks. prof. Józefa Mandziuka i innych znawców omawianego zagadnienia śląską sztukę gotycką można podzielić na *wczesny gotyck* przypadający na lata 1250-1300, *szczytowy gotyck* (1300-1420) i *późny gotyck* (1420-1500).

Na książkę *Sakralna sztuka gotycka na Śląsku* składa się przedmowa, zagadnienia wstępne, cztery rozdziały, słowniczek, *Zusammenfassung*, bibliografia i spis ilustracji.

Pierwszy rozdział został poświęcony zagadnieniom związanym z architekturą. Stwierdzono tutaj, że architektura gotyku miała tak oddziaływać na psychikę chrześcijan, aby wywoływać u nich wrażliwość na wydarzenia związane z historią zbawienia. Przedstawiono pierwsze gotyckie budowle sakralne na Śląsku, pochodzące z XIII stulecia. Ukazano też dokładniej budowę katedry wrocławskiej i innych kościołów śląskich, zarówno diecezjalnych, jak i zakonnych. Z tego rozdziału dowiadujemy się ponadto, że w okresie *gotyku*

szczytowego na Śląsku powstało wiele budowli sakralnych. Natomiast w *późnym gotyku* szczególną rolę pełnili na Śląsku architekci obcego pochodzenia, co w rezultacie sprawiło, że oprócz centrum wrocławskiego na Śląsku powstały także inne ośrodki sztuki gotyckiej. W tym końcowym okresie gotyk nie tyle służył do wyrażania idei, ale był na usługach swoich mecenasów, tj. patrycjatu, mieszczaństwa i bogatych rzemieślników.

W drugim rozdziale została zaprezentowana gotycka rzeźba śląska. Tak więc została pokazana rzeźba architektoniczna katedry oraz m.in. kościoła św. Jadwigi w Trzebnicy i kościoła Joannitów w Lwówku Śląskim. Następnie wskazano na te kościoły, w których znalazła się rzeźba przenośna i ołtarzowa. Z licznych detali możemy przedstawić tutaj prezbiterium kolegiaty głogowskiej, w którym po 1290 r. umieszczono kamienne posągi pary książęcej Konrada i Salomei. W omawianym rozdziale znalazło się także miejsce na rzeźbę nagrobną. Do najstarszych przykładów tej rzeźby należy nie zachowany do dzisiaj i znany jedynie z późniejszych rysunków pomnik Piotra Włostowica i jego małżonki Marii. Pierwotnie umieszczono go w kościele św. Wincentego na Olbinie, rozebrany wraz z całym kompleksem klasztornym w 1529 r. Inny wspinający kamienny grobowiec zwieńczony baldachimem znajduje się w Trzebnicy w kościele św. Jadwigi.

Następny rozdział zawiera problematykę związaną ze śląskim malarstwem gotyckim. Najpierw przedstawiono malarstwo ścienne. W śląskich kościołach i kaplicach do połowy XV w. zachowało się przynajmniej 41 zabytków gotyckiego malarstwa ściennego: z 1. połowy XIV w. – 5, z 2. połowy XIV w. – 13, z 1. połowy XV w. – 20. Również malarstwo tablicowe, służące w okresie gotyku za część składową nastaw ołtarzowych, znalazło tutaj swoje miejsce. W końcu tego fragmentu książki zostało ukazane malarstwo miniaturowe występujące w mszałach, ewangeliarzach, graduałach, antyfonarzach, psalterzach, egzemplarzach Biblii.

W końcowym rozdziale ukazano znaczny dorobek śląskiej sztuki gotyckiej w dziedzinie rzemiosła artystycznego. Mowa jest tutaj o kielichach, monstrancjach, krucyfikach, relikwiarzach, chrzcielnicach, dzwonach, zegarach kościelnych i innych przedmiotach.

Niniejsze opracowanie oparte jest zarówno na polskich jak i zagranicznych publikacjach fachowych. Do książki dołączono słowniczek terminów plastycznych. Całość ubogacona jest 44 kolorowymi ilustracjami.

ks. Zdzisław Lec